

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
katedra teorie kultury (kulturologie)

PhDr. Martin Souček

Ruská emigrace vnější a vnitřní
Nesoustavné dějiny jednoho kulturního fenoménu

Russian Exile and Inner Emigration
An Irregular History of a Cultural Phenomenon

Teze

Školitel – PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

2013

Ruská emigrace vnější a vnitřní. Nesoustavné dějiny jednoho kulturního fenoménu

Úvod do problematiky

Nejtěžší bylo definovat vlastní téma disertační práce, neboť samy hlavní pojmy – vnitřní a vnější emigrace, ruská duše a ruský duch, kolem nichž naše práce osciluje, jsou více či méně racionální literární konstrukty bez opory v jednoznačně pojímané terminologii. Sám termín *ruská duše* je zatěžkán mnoha, vesměs mimoruskými výklady, a je tedy nahlížen obyčejně zvnějšku, jako něco objektivně daného, typického pro ruský charakter. Podstata pojmu ovšem, k tomuto závěru dospíváme, se racionálnímu výkladu a koneckonců tedy jakémukoli vnějšímu pohledu vzpěčuje, neboť v jádru je jeho význam postaven na neracionálním, imanentním vnímání, tedy nikoli na myšlení, ale na prožívání, na vnímání reality prostřednictvím intuitivního vhledu a citu. Zásadní bylo samozřejmě také vymezení období, kterým se zabýváme. Jde o fenomén, který nekončí ani v současnosti. Ruská společnost prochází kvasem, na který režim reaguje represemi, a problém exilu či emigrace z Ruska je tedy nadále vysoce aktuální. U žádného jiného národa rovněž nemáme po staletí pocit stále se opakujícího refrénu emigrace jako u Rusů...

Výsledná podoba práce je pouze výsekem z celkové sumy textů, které byly excerpovány a tříděny. Je pokusem o český vhled do problematiky ruské mentality na pozadí ruských literárních, filozofických a uměleckých myšlenkových proudů během moderních ruských dějin, tedy zhruba od prosincové revoluce roku 1825 do poloviny 20. století, neboť fenomén vnitřní a vnější emigrace je pro toto období charakteristický z hlediska kulturologického, literárněhistorického i uměleckohistorického. Dá se říci, že naprostá většina ruských umělců ve sledovaném období žila alespoň část svého života v emigraci v zahraničí či ve vyhnanství na Sibiři, Soloveckých ostrovech či jinde v Rusku, případně byla vystavena takovému tlaku cenzury a autocenzury, že žila ve zvláštním stavu hlubokého vnitřního duševního, potažmo duchovního odmítnutí vnější politické a kulturní reality, tedy v jakémsi zvláštním statutu vnitřní emigrace. Fenomén je zkoumán prostřednictvím autentických pramenů, tedy literárních a epistolárních záznamů ruských umělců a myslitelů, ale také prostřednictvím reflexe ruské duše, tak jak byla aktuálně vnímána a interpretována mnoha badateli u nás i v zahraničí, a to povýtce až do současnosti.

Cílem práce je potvrdit zkoumáním autentických svědectví předpoklad, že ruský svět a tzv. ruská duše, přestože byly vždy konfrontovány s evropskými racionalistickými vlivy, a tedy se západním prostředím, podržely si v zásadě duchovní rozměr východních civilizací, založe-

ných nikoli na racionalitě, ale na citu. Nikoli na scholastickém dokazování popisu vnější existence boha a světa, ale na uvědomění si jednoty a vnitřní propojenosti světa materiálního a duchovního.

V Čechách je obecně rozšířená představa, že čeští umělci neměli za první republiky dost informací o tom, co se v revolučním Rusku děje (levicová avantgarda sdružená kolem Karla Teigeho, výrazně prosovětsky poblouzněná, je toho příkladem; máme tendenci její postoj kvůli domnělému nedostatku informací chápat, přestože sám Teige byl v porevolučním Rusku několikrát). Jan Slavík, historik, který za první republiky publikoval v Československu své práce o Rusku, je ovšem opačným příkladem: stojí „na druhé straně“, v knihách jako *Základy carismu, Lenin* nebo *Lenin a jeho vláda* strhujícím způsobem a zároveň exaktně sdělil pravdu nejen o Sovětském svazu, ale i o důvodech revolučního neštěstí, jež ho přivodily. Tyto důvody spatřoval zejména v tradicích carismu a obrovské rozlehlosti Ruska. Ruský carismus i komunismus je mu zjevem povýtce ruským, feudalismem, který vznikl jako výplod nesmírného rozmachu teritoriálního, jemuž nepostačil rozvoj administrativy...¹

Zároveň po ruské i československé revoluci byla pro chápání ruského duchovního kontextu důležitá kniha T. G. Masaryka *Rusko a Evropa*, napsaná ještě před revoluční katastrofou, která je hlubokým vhledem do ruského myšlení a je, vedle Slavíkových prací, inspirativní i dnes. Oba, Masaryk i Slavík, měli své zkušenosti s vnitřní i vnější emigrací, tedy s naším tématem. Zásadní pro mou práci bylo definovat, mj. za pomoci obou myslitelů, nejen specifika vývoje ruské společnosti, ale i filozofické zdroje ruského vnímání, tolik odlišného od západní Evropy. Citujme Masaryka, který je v tom přesný: „Rus chce,“ praví, „vždy na něco věřit: na železnici (Bělinskij), žábu (Bazarov),² byzantismus (Leont'jev); jeho myšlení je hodně mytické; ruská filozofie nepřekonala dosud mýtus. Rus věřil dlouho v autoritu státu a církve, v teokracii, a najednou byl probuzen ze své mytické ortodoxie Feuerbachem, Fichtem, Schellingem, Hegelem, Schopenhauerem, Marxem, Darwinem a Spencerem. Odtud to živelní prožívání vnitřní revoluce.“³ Revoluční hnutí podle výkladů Masarykových má svůj původ v náhlém přechodu od mytického antropomorfismu k západní filozofii.⁴

Tolik snad k filozofickému kontextu evropskému, který uzavřeme dodnes aktuálním citátem z Masarykovy knihy *Rusko a Evropa*, jenž demonstruje ruský vztah k liberalismu:

---

¹ Slavík, J.: *Základy carismu*, s. 12–13.

² Hrdina Turgeněvova románu *Otcové a děti*.

³ Masaryk, T. G.: *Rusko a Evropa*, s. 592.

⁴ Jirásek, J.: *Rusko a my*, 1. díl, s. 105 an.

„Intelektuálně stal se liberalism povážlivým systémem diletantství; eticky je liberalism až příliš často laxní a přímo anarchistický, protože je proti autoritě církve i státu. Tak je liberalism kodifikovaná polovičatost, stálý kompromis nejen v praxi, nýbrž také v teorii. Slyším-li mluvit o liberálních ideách, dívám se vždy, proč lidé rádi se balamutí prázdnými zvuky; idea nesmí být liberální. Necht' je silná, zdatná, v sobě uzavřená, aby plnila boží příkaz, být plodnou; ještě méně smí být liberálním polem, neboť to má úkol zcela jiný. Ale kde je třeba hledat liberálnost, to jest ve smýšlení, a smýšlení je živá duše.“⁵

Ve své práci, ve zvláštních kapitolách o zlatém a stříbrném věku ruské literatury a o předrevolučním a porevolučním umění v peripetiích vnitřní a vnější ruské emigrace, se snažím dokumentovat a vysvětlit jedinečné charakteristiky ruského duchovního vývoje a v souvislosti s ním zvláštnosti ruské historie, filozofie či umění. Můj pohled je pochopitelně pohledem zčásti vnějším, neboť z povahy svého rodu nemohu nebýt ovlivněn stereotypy, se kterými pohlížely na Rusko generace našich předků. Tyto stereotypy se v různých historických dobách tříbily do krystalických kulturních klišé, tradovaných i omílaných v rámci všeobecného vzdělání do snadno uchopitelných obrazů: vyvstává nám tedy takřka maně školou a četbou zprostředkovaný portrét veliké Rusi za národního obrození, za doby Havlíčkovy, Masarykovy a Benešovy a pohřichu i za doby Gottwaldovy a Husákovy. Dnes se na Rusko díváme prizmatem ryze západní provenience, jemuž dominuje obraz velkého, dílem obávaného a dílem vysmívaného ruského medvěda. Ale abychom pochopili jeho velkou ruskou duši, je třeba se na ni zároveň podívat zevnitř, prostřednictvím svědectví ruských filozofů a spisovatelů. Pasáže o spisovatelích a dalších nositelích ruské duše si ovšem nekladou za cíl podat encyklopedický portrét té či oné postavy ruského literárního života, ale mají vystihnout její význam a charakter při formulování ruské kulturní identity. Zarážející se může zdát délka některých citací. Není to pohodlnost, je to záměr; styl vyjadřování ruských myslitelů je odlišný od exaktního vyjadřování západních filozofů, často se pohybuje na hranici krásné literatury, zejména mystické poezie. Citace dává smysl v celku, často je nemožné z ní vypreparovat větu, aby se stavba myšlenky nezhroutila. Další pojem obsažený v názvu mé práce, tedy vnější a vnitřní emigrace, je termín, který se v českém, zejména literárním kontextu používá především pro dvacetileté období tzv. normalizace. V ruském kontextu ovšem představuje klíč, prostřednictvím něhož lze, podle mého soudu, vstoupit do ruských kulturních dějin.

---

⁵ Masaryk, T. G.: *Rusko a Evropa*, s. 539.

Pojetí, struktura a závěry disertační práce

Jak již bylo zmíněno, je disertační práce pokusem o český vhled do problematiky ruské mentality na pozadí ruských literárních a myšlenkových proudů během 19. a 20. století – od proslincové revoluce roku 1825 do období po druhé světové válce. Moji práci charakterizuje snaha pochopit a definovat zvláštnost ruského duchovního vývoje a v souvislosti s ním i zvláštnosti ruské historie, filozofie a umění výtvarného i slovesného. Jde mi o to uchopit směry, odbočky i vize, za kterými se ubíral ruský duchovní život předchozích dvou staletí a jež se do značné míry liší od cesty evropského Západu. Pasáže o různých spisovatelích a teoreticích si nekladou za cíl podat encyklopedický pohled na danou problematiku, případně portrét té či oné postavy ruského literárního života, ale vystihnout její pozici při vytváření ruské kulturní identity. Pokusil jsem se o to, o čem jsem věděl, že je předem nemožné, postihnout ruskou duši, fenomén, který, zdá se, existuje, ale je racionálně nepostižitelný.

Tématem je hledání charakteristických rysů ruské národní povahy prostřednictvím autentických citátů ruských intelektuálů v období od děkabrského povstání z roku 1825 až do padesátých let 20. století, dokdy měl fenomén ruské emigrace zřetelné kulturologické paralely ve vývoji ruské literatury, výtvarného, divadelního či tanečního umění. Práce se snaží o jejich utřídění, charakterizaci a postížení významu. Současně je v rámci autentických citací konfrontován tento pohled s názory ruských, českých i dalších autorů, kteří se této problematice věnovali. V rámci hlavního kritéria třídění, tedy na emigraci vnitřní a vnější, jsou prostřednictvím podkapitol, věnovaných jednotlivým autorům, hledány ty charakteristické pasáže, výroky a definice, které mohou mít význam pro pochopení (v pravém hermeneutickém smyslu) nejen textů o sobě (*an sich*), ale samotného smyslu této práce, kterým je hledání těch charakteristik ruské povahy a postav ruských literárních dějin, jež bývají metonymicky označovány jako ruská duše.

Vzhledem ke zvolené metodologii práce jsou analytické vývody omezeny na minimální možnou míru proto, aby nebyl narušen proud vnímání postavený na syntetickém řazení a následném vhledu do problému, tedy uzavřením hermeneutického kruhu uvažujícího o něčem tak abstraktním, a přitom imanentně předmětu práce vlastním, jako je implicitní a explicitní postížení principů národní povahy.

V rámci přípravy struktury práce bylo vedle syntetických metod využito komparativních postupů, a to tak, aby jednotliví autoři tvořili, každý za sebe, jedinečný příklad dokumentující jeden směr nebo jeden z možných pohledů na předmět naší práce. Samostatné podkapitoly

jsou v první části věnovány deseti děkabristům, kterými jsou Pavel Ivanovič Pestěl, Alexandr Alexandrovič Bestužev-Marlinskij, Kondratij Fjodorovič Rylejev, Vladimír Fedosejevič Rajevskij, Michail Alexandrovič Bestužev, Alexandr Ivanovič Odojevskij, Michail Sergejevič Lunin, Marie Nikolajevna Volkonská, Alexandr Petrovič Barjatinskij a Vasilij Lvovič Davydov, tedy „vnitřním emigrantům“, kteří kromě obdivuhodné morální síly prokázali (samozřejmě ti z nich, kteří nebyli popraveni) schopnost přežít desítky let na Sibiři a zanechat za sebou i pozoruhodné literární dílo. Dále je devět portrétů věnováno významným spisovatelům a filozofům, kteří sehráli iniciační roli v ruské kultuře 19. století. Jsou jimi Puškin, Gogol, Bělinskij, Čaadajev, Chomjakov, Kirejevskij, Dostojevskij, Solovjov a Florenskij. Z autorů porevolučních si všímáme důkladněji pětice autorů (Sologub, Babel, Bulgakov, Zamjatin a Pasternak), z nichž každý po svém demonstruje různé porevoluční osudy ve vnitřní i vnější emigraci, od absolutního emigranta (Sologuba), pro něhož nejvyšší formou emigrace je nepochybně smrt, až po vnitřního duchovního exulanta, uzavírajícího se před režimem takřka nehybně na své dače (Pasternak). Samostatnou kapitolu tvoří příběh Mariny Cvetajevové, jež se z vnější emigrace, kterou z většiny prožila v Praze, vrátila domů, do Ruska, dobrovolně zemřít... V dalších částech se podrobně zabýváme problematikou ruské výtvarné emigrace ve třech hlavních emigrantských centrech, tedy v Berlíně, Paříži a Praze. Zejména téma pražské emigrace je z našeho pohledu mimořádně inspirativní, zvláště proto, že jsou její příslušníci na rozdíl od slavných ruských Berlíňanů či Pařížanů poměrně málo známi. V předposlední kapitole si všímáme kontextu ruské emigrace v nové době, tedy nových ekonomicko-politických důvodů pro ruskou emigraci do zahraničí. Rusové se stávají v mnoha zemích jednou z nejvýraznějších imigračních skupin, navíc s výrazně kohezními rysy, jež nepostrádají jisté tradiční ruské kulturotvorné prvky, ale také tendují ke kosmopolitním projevům globalizované lidské povahy. Závěrečná kapitola je pokusem shrnout a na několika nových příkladech potvrdit základní předpoklad, definovaný obtížemi racionálně popsat ruský národní charakter prostřednictvím znaků viděných zvnějška. Resumé plynoucí z pokusu o vhléd do ruské duše prostřednictvím pohledu na individuální osudy ruských intelektuálů a jejich *ruské dílo* ve vnitřní a vnější emigraci naznačuje sám smysl této práce. Dobrat se imanentně toho, o co se s obtížemi pokoušelo tolik západních učenců, ale co je přirozeně vlastní každé ruské duši...

Literatura

- Andreyev, Catherine – Ivan Savicky: *Russia Abroad, Prague and the Russian Diaspora 1918–1938*, Yale University Press, New Haven, 2004.
- Arnould-Gremilly, Louis: *Franz Kupka*, Paříž, Jacques Povolozky, Collection d'art La Cible, 1922.
- Babel, Isaak: *Deník 1920*, Praha, Torst, 1993.
- Babel, Isaak: *Oděské povídky*, Praha, NČVU, 1965.
- Babel, Isaak: *Rudá jízda a jiné prózy*, Praha, Lidové nakladatelství, 1984.
- Bagrickij, Eduard: *Na prahu veselých časů*, Praha, Odeon, 1983.
- Bachtin, Michail Michajlovič: *Román jako dialog*, Praha, Odeon, 1980.
- Bakunin, Michail: *Zpověď caru Mikuláši*, Praha, Aurora, 1996.
- Běloševská, Ljubov ed.: *Duchovní proudy ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice 1919–1939*, Praha, Slovanský ústav ČAV, 1999.
- Bělyj, Andrej: *Petrohrad*, Praha, Odeon, 1980.
- Beneš, Edvard: *Úvahy o Slovanství*, Praha, 1947.
- Berďajev, Alexej Nikolajevič: *Prameny a smysl ruského komunismu*, Praha, Prostor, 2012.
- Berberovová, Nina: *Psáno kurzivou*, Praha, One Woman Press, 2003.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: *Filozofická pravda a „pravda“ intelligence*, in: *Věchi*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2003.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič (Berdiaeff, N.): *L'idée russe* (1946), Tours, 1969.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: *Nový středověk. Úvahy o osudu Ruska a Evropy*, Praha, ISE, 1995.

- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: *Říše ducha a říše císařova*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2005.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: *Smysl dějin*, Praha, ISE, 1995.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: *Sebepoznání*, Praha, Arbor vitae, 1996.
- Berďajev, Nikolaj Alexandrovič: Úvahy o ruské revoluci, in: *Akord*, Praha, Kuncíř, ročník I, 1928, s. 81–91, přeložila L. Z. Dostálová.
- Berggolcová, Olga: *Vlaštovka mého osudu*, Praha, Odeon, 1982.
- Brjusov, Valerij: *Rozhraní hlubin*, Praha, Odeon, 1982.
- Bulgakov, Sergej Nikolajevič: Heroismus inteligence a křesťanská obětavost, in: *Věchi*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2003, s. 47–107.
- Bulgakovovi, Jelena i Michail: *Dněvník Mastěra i Margarity*, Moskva, Mif, 2001.
- Bútora, Martin: Když Putin recituje ruské básníky, Praha, *Hospodářské noviny*, 18. 10 2007.
- Conio, Gérard: *Les avant-gardes entre métaphysique et histoire, Entretiens avec Philippe Serse*, Lausanne, Éditions l'Âge d'homme, 2002, 156 s.
- Cvetajeva, Marina: *Sočiněňija v dvuch tomach*, Moskva, Chudožestvennaja literatura, 1988.
- Cvetajevová, Marina: *Básník a čas*, Praha, Mladá fronta, 1970.
- Cvetajevová, Marina: *Černé slunce*, Praha, Odeon, 1967.
- Cvetajevová, Marina: *Hodina duše*, Praha, Československý spisovatel, 1971.
- Cvetajevová, Marina: *Konec Casanovy*, Praha, Supraphon, 1988.
- Cvetajevová, Marina; Pasternak, Boris; Rainer Maria Rilke: *Korespondence*, Praha, Supraphon, 1986.
- Cvetajevová, Marina: *Pisma k A. Teskovej*, Praha, Academia, 1969.

- Cvetajevová, Marina: *Lichý střevíc*, Praha, Melantrich, 1996.
- Cvetajevová, Marina: *Pokus o žárlivost*, Praha, Mladá fronta, 1970.
- Cvetajevová, Marina: *Pražské vigilie*, Praha, Lidové nakladatelství, 1969.
- Cvetajevová, Marina: *Začarovaný střevíc*, Praha, Odeon, 1987.
- Čaadajev, Pjotr Jakovlevič: *Filozofické listy*, Praha, Universum, 1947.
- Černý, Václav: *Osobnost, tvorba a boj*, Praha, Petr, 1947.
- Černý, Václav: *Paměti I*, Brno, Atlantis, 1994.
- Čirikov, Jevgenij Jevgeněvič.: Semja pisatelja J. N. Čirikova vo Všenorach, in: *Dni Mariny Cvetajevoj – Všenory 2000*, Praha, Národní knihovna ČR, 2002, s. 29–39.
- Čížková, Marta: O motivu domova v ruské literatuře, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury XXXII*, Praha, ISE, 1993, s. 51–55.
- Dostojevská, Anna Grigorievna: *Život s Dostojevským*, Praha, Odeon, 1981.
- Dostojevskij, Fjodor Michajlovič: *Deník spisovatelův*, Praha, Laichter, 1912.
- Dostojevskij, Fjodor Michajlovič: *Dopisy*, Praha, Odeon, 1966.
- Dostojevskij, Fjodor Michajlovič: *Ob iskusstve*, Moskva, 1973.
- Dostojevskij, Fjodor Michajlovič: *Petrohradská kronika, Literární sny*, Praha, Odeon, 1985.
- Jakobson, Roman: *Z korespondence*, Praha – Litomyšl, Paseka, 1997.
- Jelnickaja, Svetlana: Poetičeskij mir Cvetajevoj, *Wiener Slavistischer Almanach*, r. 30, Vídeň, 1990, s. 375 an.
- Fernandez, Dominique: *Áme russe*, Paříž, Éditions Philippe Rey, 2009.
- Fiala V. *Russkaja živopis v sobranijach*. Leningrad, 1974.

- Fiene, Donald M. ed.: *Mikhail A. Osorgin, Selected Stories. Reminiscence and Essays*, Ann Arbor, Michigan 1982.
- Figes, Orlando: *Natašin tanec. Kulturní historie Ruska*, Praha, Plzeň, Pavel Dobrovský – Beta a Jiří Ševčík, 2004. Překlad Daria Dvořáková.
- Figes, Orlando: *Lidská tragédie. Ruská revoluce 1891–1924*. Praha, Plzeň, Beta, Pavel Dobrovský a Jiří Ševčík, 2005. Překlad Daria Dvořáková.
- Florenskij, Pavel: *Sloup a opora pravdy, Velehrad*, Refugium, 2003.
- Frinta, Emanuel; Moisejkenková, Ervína; Svatoň Vladimír eds.: *Modří husaři. Z díla děkabristů*. Praha, Odeon, 1967.
- Gercen, Alexandr Ivanovič: *Dopisy budoucímu příteli*, Praha, Melantrich, 1971.
- Guerra, René: *Dialogue or Monologue: Russian émigré culture in France (1920–1970)*, 2009.
- Glanc, Tomáš; Kleňhová, Jana: *Lexikon ruských avantgard*, Praha, Libri, 2005.
- Gogol, Nikolaj Vasiljevič: *Spisy N. V. G.*, sv. I–IV, Praha, Otto 1921. Překlad Quido Hodura.
- Gorkovová, Taťjana, A.: *Poema „Krysolov“ – Politický podtext*, in: *Dni Mariny Cvetajevoy – Všenory, 2000*, Praha, Národní knihovna ČR, 2002, s. 69–91.
- Gul, Roman, *Ja unos Rossiju*, New York, 1984, sv. 2, *Rossija vo Francii*.
- Heller, Leonid: *Zamjatin : prophète ou témoin ? Nous autres et les réalités de son époque*, in: *Cahiers du monde russe et soviétique*, sv. 22, č. 2-3, Paříž, 1981.
- Honzík, Jiří: *Dvě století ruské literatury*, Praha, Torst, 2000.
- Honzík, Jiří: *Ohnivě květy – proletářská a komsomolská poezie*, Praha, Odeon, 1987.
- Honzík, Jiří: *Ústa slunce – básníci ruského akméismu*, Praha, Odeon, 1985.
- Honzík, Jiří: *Valerij Brjusov a česká literatura*, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury XXXII*, Praha, ISE, 1993, s. 123–135.

- Honzík, Jiří: *Zlato v azuru – lyrika ruského symbolismu*, Praha, Odeon, 1980.
- Honzík, Miroslav: *Praha 1921*, Praha, Svoboda, 1981.
- Hostovský, Josef: *Tragika v životě a díle ruských spisovatelů*, Pardubice, Vlastimil Vokolek, 1925.
- Hrala, Milan a kol.: *Slovník spisovatelů – Sovětský svaz, I–II*, Praha, Odeon, 1978.
- Chamberlainová, Lesley: *Parník filozofů. Lenin a vyhnání inteligence*, Praha, Mladá fronta, 2009.
- Chomjakov, Alexej S.: *Jedna církev*, Olomouc, Refugium Velehrad, 2006.
- Chomjakov, Alexej S.: *Polnoje sobranije sočinenij*, Moskva, 1910.
- Ivanov, Vjačeslav: *Subjekt a kosmos*, Olomouc, Refugium Velehrad 2010.
- Jelínek, Igor: Neuróza osobnosti ve víru mrtvého světa Fjodora Sologuba, in: *Informační bulletin ČAR*, 2003, č. 17, Česká asociace rusistů při Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Praha, 2003.
- Jindřich, Karel: *Vladimír Sergějevič Solovjev (sic). Jeho život a působení*, Praha, vlastním nákladem, b. d. (kolem 1918).
- Jirásek, Josef: *Rusko a my. Dějiny vztahů československo-ruských od nejstarších dob až do roku 1914*, I, II, III, IV, Praha, Miroslav Stejskal, 1945.
- Jung, Carl Gustav: *Duše moderního člověka*, Brno, Atlantis 1994, přel. Karel Plocek.
- Kalista, Zdeněk: *Po proudu života*, I–II, Brno, Atlantis, 1997.
- Kandinsky-Russische Zeit und Bauhausjahre 1915–1933*, Bauhaus-Archiv, Berlin, Museum für Gestaltung, 1984.
- Kasack, Wolfgang: *Slovník ruské literatury 20. století*, Praha, Votobia, 2000.
- Kautman, František ed.: *Fjodor Michajlovič Dostojevskij: Dopisy*, Praha, Odeon, 1966.

- Komárek Stanislav: Jung a Lenin – Nečekané spojení, in: *Respekt* 27, 1.–7. 8. 2013.
- Korjakinová, Taťjana, Nedvědová Milada, Vaněčková, Galina: *Marina Cvetajevová a Praha*, Praha, Státní knihovna ČSR, 1984.
- Kopřivová, Anastazia: Rossijskije emigranty vo Všenorach-Mokropsach-Černošicach, in: *Dni Mariny Cvetajevov – Všenory 2000*, Národní knihovna ČR, Praha, 2002, s. 5–28.
- Kovalenko, Georgij: *Alexandra Ekster. Puť chudožnika. Chudožnik i vremja*, Moskva, 1993.
- Kovalevskij, Petr: *Zarubežnaja Rossija: istorija i kulturno-prosvetitel'naja rabota ruskogo zarubežja za polveka (1920–1970)*, Paříž, Librairie de Cinq Continents, 1971.
- Kroutvor, Josef: *Potíže s dějinami*, Praha, Prostor, 1990.
- Kšicová, Danuše: *Od moderny k avantgardě. Rusko-české paralely*. Brno, Masarykova univerzita, 2007.
- Kubka, František: *Básníci revolučního Ruska*, Praha, Aventinum, 1924.
- Kudrovová, Irma V.: Povорот, in: *Dni Mariny Cvetajevov – Všenory 2000*, Praha, Národní knihovna ČR, 2002, s. 130–140.
- Lang, Alois: *F. M. Dostojevský*, Praha, Vyšehrad, 1946.
- Langer, František: *Byli a bylo*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1992.
- Lebeděvová, Marie S.: Vosstaně v děň, in: *Dni Mariny Cvetajevov – Všenory 2000*, Praha, Národní knihovna ČR, 2002.
- Lenin, Vladimir Iljič: Dopis Alexandru Stěpanoviči Korověvovi z 18. 7. 1916, in: Komárek Stanislav: Jung a Lenin – Nečekané spojení, in: *Respekt* 27, 1.–7. 8. 2013.
- Lenin, Vladimir Iljič.: *Materialismus a empiriokriticismus*, Praha, 1952.
- Lermontov, Michail Jurjevič: *Výbor z díla*, Praha, Svoboda, 1951.
- Losskij, Nikolaj Onufrijevič: *Dějiny ruské filozofie*, Velehrad, Refugium, 2004.

- Losskij, Vladimir: *Sedm dní na cestách po Francii*, Olomouc, Refugium Velehrad, 2008.
- Lukáčz, Georg: *Velcí ruští realisté*, Praha, Svoboda, 1946.
- Mandelštam, Osip: *Kameny, smutky, sny*, Praha, Odeon, 1970.
- Mandelštamová, Naděžda: *Dvě knihy vzpomínek*, Brno, Atlantis, 1996.
- Masaryk, Tomáš G.: *Knihka duší člověka*, Praha, Ústřední spolek československých knihkupeckých účetních, 1937.
- Masaryk, Tomáš G.: *Rusko a Evropa*, I–II, Praha, Jan Laichter, 1919.
- Masaryk, Tomáš G.: *Slovanské studie a texty z let 1889–1891*, Praha, Ústav T. G. Masaryka, 2004.
- Masaryk, Tomáš G.: *Vybrané essaye*, Praha, Spolek českých bibliofilů, 1930.
- Mathauser, Zdeněk: Nanebevzetí Mariny Cvetajevové, *Literární noviny* 16, 1967, č. 26, s. 9.
- Mathauser, Zdeněk: *Vladimír Majakovskij a jeho doba*, Praha, Československý spisovatel, 1964.
- Mathesius, Bohumil: *Nová ruská poesie*, Praha, Sfinx, 1932.
- Mierau, Fritz: *Russen in Berlin 1918–1933*, Lipsko, Philipp Reclam, 1987.
- Miljukov, Pavel N.: *Obrazy z dějin ruské vzdělanosti*, Praha, Jan Leichter, 1902, 3 díly, překlad V. J. Dušek.
- Morovkin, Vadim V.: Marina Cvetajeva v Čechoslovakii, in: *Československá rusistika* 7, 1962, č. 1, s. 42–53.
- Morovkin, Vadim V.: Pražskije otkliki na smrt' Mariny Cvetajevoj, in: *Československá rusistika* 14, 1969, č. 2, s. 84–86.
- Nabokov, Vladimir.: *Dar*, Praha, Vladimír Horáček – Paseka, 2007.
- Někrasov, Nikolaj Alexejevič: *Ruské ženy, Kněžna Volkonská*, Praha, Družstevní práce, 1949.

- Nivat, Georges: *Vivre en russe*, Lausanne, Les Éditions l'Âge d'Homme, 2007, 485 s.
- Nykl, Hanuš ed.: *Kulturní, duchovní a etnické kořeny Ruska*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2006.
- Olič, Jiří: *... nejlépe tlačit vlastní káru sám*, Praha, Paseka, 1993.
- Opelík, Jiří: *Lehký harcovník*, Praha, Melantrich, 1986.
- Papoušek, Vladimír: *Gravitace avantgard. Imaginace a řeč avantgard v českých literárních textech první poloviny dvacátého století*, Praha, Akropolis 2007.
- Parchomovskij, M. ed: *Jevreji v kulture ruskogo zarubežja*, v 5 svazcích, Jeruzalém, 1992–1996.
- Parolek, Radegast: k tvůrčímu typu memoárové trilogie A. Bělého, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury XXXII*, Praha, ISE, 1993, s. 207–215.
- Pasternak, Boris: *Druhé zrození*, Praha, Odeon, 1988.
- Pasternak, Boris: *Vzdušné tratě*, Praha, Odeon, 1986.
- Pasternak, Jevgenij: *Boris Pasternak. Biografija*. Moskva, Citadel, 1997.
- Pasternak, Jevgenij: *Boris Pasternak. Matěrialy dlja biografii*, Moskva, Sovětskij pisatel', 1989.
- Pasternak, Jevgenij: *Sobranie sočinenij v pjati tomach*, Moskva, Chudožestvennaja literatura, 1989.
- Peroutka, Ferdinand: *Jací jsme*, Praha, Obelisk, 1924.
- Petelin, Viktor: *Žizň Bulgakova*, Moskva, Centrpoligraf, 2000.
- Pipes, Richard: *Dějiny ruské revoluce*, Praha, Argo, 1998.
- Poluektová, Tamara N.: *Russkaja periodičeskaja pečat' v Čechii 1922–1925*, in: *Dni Mariny Cvetajevoj – Všenory 2000*, Praha, Národní knihovna ČR, 2002, s. 248–260.

- Postnikov, Sergej Pavlovič ed.: *Russkije v Prage*, Praha, Volja Rossii, 1928.
- Pozner, Vladimír: *Moderní ruská literatura*, Praha, Laichter, 1932.
- Puškin, Alexander Sergejevič: *Evžen Oněgin*, Praha, Romeo, 1999, překlad Milan Dvořák.
- Puškin, Alexander Sergejevič: *Listy nevěstě ženě*, Praha, Lidové nakladatelství, 1968.
- Puškin, Alexandr Sergejevič: *O literatuře, o sobě a jiném*, Praha, Odeon, 1974.
- Puškin, Alexander Sergejevič: *Polnoje sobranije sočinenij v desjati tomach*, sv. 1–10. Moskva – Leningrad, 1949–1951.
- Puškin, Alexandr Sergejevič: *Souboj o budoucnost*, Praha, Svoboda, 1988.
- Putna, Martin C.: *Rusko mimo Rusko*, I, Brno, Petrov, 1993.
- Putna, Martin C.; Zadražilová, Miluše: *Rusko mimo Rusko*, II, Brno, Petrov, 1994.
- Putna, Martin C. – Zadražilová, Miluše eds.: *U řek babylonských. Antologie ruské emigrační poezie*, Praha, Torst, 1996.
- Raeff, Marc: *Russia Abroad. A Cultural History of the Russian Emigration 1919–1939*, Oxford, 1990.
- Rowellová, Margit – Wyeová, Deborah: *The Russian Avant-garde Book*. New York, The Museum of Modern Art, 2005.
- Ryčlová, Ivana: *Ruské dilema. Společenské zlo v kontextu osudů tvůrčích osobností Ruska*, Brno, CDK, 2006.
- Říha, Jan: *Výbor z ruské lyriky*, Hradec Králové, vlastní náklad, 1936.
- Savickij, Pjotr: *Polemika vokrug jevrazijstva v 1920-ch godach*, Paříž, 1931.
- Sedych, Andrej: *Russkije jevreji v emigrantskoj litěratuře, Kniga o russkom jevrejstve, 1917–1967*, New York, Sojuz russkich Jevrejev 1968.

- Schlogel, Karl ed.: *Der grosse Exodus. Russische Emigration und ihre Zentren 1917–1941*, Mnichov, 1994.
- Schlogel, Karl: *Berlin Ostbahnhof Europas Russen und Deutsche in ihrem Jahrhundert*, Berlín, 1998.
- Sidorov, Georgij: *Záhadná ruská duše*, z ruského originálu *To, čto dolžen znať každyj ruskij* přeložil Radim Lhoták. Zdroj: internet: zvedavec.org/komentare/2011/10/4672-zahadna-ruska-duse.htm
- Sládek, Karel: *Vladimír Solovjov: mystik a prorok*, Olomouc, Refugium Velehrad, 2009.
- Slavík, Jan: *Lenin*, Praha, Melantrich, 1934.
- Slavík, Jan: *Leninova vláda*, Praha, Melantrich, 1935.
- Slavík, Jan: *Listy carských manželů z let válečných*, Praha, Melantrich, 1933.
- Slavík, Jan: *Základy carismu. Historicko-sociologický úvod do studia osvobozeneckých snah v Rusku*, Kladno, J. Šnajdr, 1933.
- Sologub, Fjodor: *Posedlý*, Mladá fronta, Praha, 1970.
- Solovjov, Vladimír: *Čtení o bohodivství*, Velehrad, Refugium, 2000.
- Solovjov, Vladimír: *Filozofické základy komplexního vědění*, Velehrad, Refugium, 2001.
- Solovjov, Vladimír: *Kritika abstraktních principů*, Velehrad, Refugium, 2003.
- Solovjov, Vladimír: *Krise západní filozofie. Proti pozitivistům*, Velehrad, Refugium, 2001.
- Solovjov, Vladimír: *Ospravedlnění dobra*, Velehrad, Refugium, 2002.
- Solovjov, Vladimír: *Nacionalnyj vopros v Rossiji (1883–1888)*, in: *Sobrannyje sočiněnija*, v 10 sv., Brusel, 1966.
- Solovjov, Vladimír: *Teoretická filozofie*, Velehrad, Refugium, 2006.
- Solovjov, Vladimír: *Tři rozhovory*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2011.

- Solženicyn, Alexandr: *Dvě stě let pospolu – Dějiny rusko-židovských vztahů v letech 1795–1916*, díl první, Praha, Academia, 2004, díl druhý (... 1917–1995), tamtéž, 2005.
- Souček, Martin: *Moře skryté v hoře*, Praha, Maur, 1993.
- Souček, Martin: *Česká kultura druhé poloviny 20. let 20. století a ruská emigrace*, rigorózní práce, Praha, FF UK, 1993.
- Stankovič, Andrej: *Okradli chudého*, Olomouc, Votobia, 1998.
- Svatoň, Vladimír: *Z druhého břehu. Studie a eseje o ruské literatuře*, Praha, Torst, 2002.
- Šajtanov, Igor Olegovič: No Rus byla odna, in: Zamjatin, Jevgenij: *Romany, povesti, rassказы, skazy*, Moskva 1989.
- Šestov, Lev: *Apoteóza vykořeněnosti. Pokus o nedogmatické myšlení*, Praha, Herrmann a synové, 1995, s. 174–176.
- (Šíma Josef): *Sima, Galerie Povolozky, du 4 au 31 décembre (1929)*, texty Pierre Audard, René Daumal, André Delons, Roger Gilbert-Lecomte, Arthur Harfaux, Maurice Henry, Monny de Bouilly, C. Ribemont-Dessaignes, Roger Vailland, Roger Vitrac, Paříž, Galerie Povolozky, 1929.
- Špidlík, Tomáš: *Ruská idea. Jiný pohled na člověka*, Velehrad, Refugium, 1996.
- Špidlík, Tomáš: *Spiritualita křesťanského Východu*, Velehrad, Refugium, 2004.
- Štětina, Jaromír: Rusko a Evropa, rozhovor na ČT24, 20. 5. 2009.
- Štorch-Marien, Otakar: *Vzpomínky, I–III*, Praha, Československý spisovatel, 1966–1972.
- Švankmajer, Milan – Veber, Václav – Sládek, Zdeněk – Moulis, Vladislav: *Dějiny Ruska*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 1996.
- Švarc, Samuel: *Jevreji v Sovetském Sojuzi s načala Vtoroj mirovoj vojny (1939–1965)*, New York, Izd. Amerikanskogo Jevrejskogo Rabočego Komitěta 1966.
- Tolstoj, Alexej: *Chudožniki ruskaj emigraciji*, Moskva, Iskusstvo XXI vek, 2004.

Tolstoj, Lev Nikolajevič: *Konec věku a stati z let revolučních*, Praha, Kočí, 1925.

Vaněčková, Galina: *Marina Cvetajevová v Československu*, Sovětská literatura, č. 10, 1982, s. 166–183.

Vigel, Filipp Filippovich: *Zapiski*, sv. 2, Moskva, 1892.

Vlašín, Štěpán: *Avantgarda známá a neznámá*, Praha, Ústav pro českou literaturu, 1971.

Vydra, Zdeněk: *Život za cara? Krajiní pravice v předrevolučním Rusku*, Červený Kostelec, Pavel Mervart, 2010.

Zadražil, Ladislav: *Neznámý Gogol. Paměti, korespondence, dokumenty*, Praha, Odeon, 1973.

Zahradníčková, Hana: *Kdo neumírá, nezpívá*, Praha, *Lidové noviny* 30. 8. 2003.

Zamjatin, Jevgenij: *Izbrannye proizveděnija v dvuch tomach*, Moskva, Chudožestvenaja literatura, 1990.

Zamjatin, Jevgenij: *Ja bojus. Litěrturnaja kritika. Publicistika. Vospominanija*, Moskva, Nasledije, 1999.

Zamjatin, Jevgenij: *Sočiněnija*, Moskva, Kniga, 1988.

Ždanov, Andrej Alexandrovič: *Případ Zoščenko-Achmatová (sic!)*, Praha, nakladatelství Ministerstva informací, 1945.

Seznam publikovaných prací autora (výběr)

- Souček, Martin: *Ediční vzpomínka. Mojmir Preclík. Hrajku z švestkového hájku*, Praha, Nakladatelství Arbor vitae, 2002.
- Souček, Martin: *Marie Blabolilová*, Galerie Klatovy / Klenová, 2003.
- Souček, Martin: *Jan Holoubek*, Galerie Klatovy / Klenová, edice Grafika, sv. 1, 2005.
- Souček, Martin: *Jindřich Růžička*, Galerie Klatovy / Klenová, edice Grafika, sv. 2, 2005.
- Souček, Martin: Nesnáším místnosti, ze kterých nevidím strom (E. a J. Švankmajerovi). *Pars pro Toto* 2/2003, s. 20–24.
- Souček, Martin: Studoval jsem na Velkodole Ležáky (J. Ladocha). *Pars pro Toto* 3/2003, s. 20–23.
- Souček, Martin: Ermitáž Václava Siky, *Pars pro Toto* 4/2004, s. 34–37.
- Souček, Martin: Je Lenin v Paříži, v Praze či v Curychu aneb Kdo nás to nakazil? (F. Skála). *Pars pro Toto* 7/2005, s. 22–23.
- Souček, Martin: Kočka nad stolem (V. Hanuš). *Pars pro Toto* 8/2006, s. 30–31.
- Brozman, Dušan – Souček, Martin: *Eva Švankmajerová*. Praha, Arbor vitae, 2006.
- Souček, Martin: *Vojtěch Kovařík*, Galerie Klatovy / Klenová, edice Grafika sv. 4, 2006.
- Urban, Otto M. – Souček, Martin: *Decadence. Bohemian Lands 1880–1914*, Praha, Arbor vitae, 2009.

V roce 1992 jsem založil a dosud vedu nakladatelství Arbor vitae, zde je jeho krátký portrét:

Nakladatelství Arbor vitae bylo založeno v roce 1992. Od svého založení se věnuje vydávání publikací o výtvarném umění, pořádání a produkci výstav. Nakladatelství rozřazuje svoji produkci do několika edic – v edici De arte, čítající dnes 30 titulů, vycházejí deníky, eseje, sentence a vzpomínky významných českých a světových malířů, sochařů a architektů; v edici Texty o architektuře základní díla českého i světového architektonického myšlení; v edici Vera effigies textové monografie významných umělců přelomu 19. a 20. století (např. Karel Hlaváček, Alfred Kubin, Arnold Schönberg, Edvard Munch), v edici Louisa pohádky a pověsti ilustrované současnými českými malíři a grafiky; v edici AV poezie, próza a literární eseje s výtvarným doprovodem. Monografie a katalogy českých a světových výtvarníků získaly řadu ocenění v soutěži Nejkrásnější kniha roku. V roce 2006 bylo Arbor vitae oceněno

výroční cenou Nadace Český literární fond – Za kultivaci českého knižního trhu. S pěti oceněnými knihami v soutěži Nejkrásnější kniha roku a prestižní cenou Gloria musaealis se Arbor vitae v roce 2009 stalo nejúspěšnějším nakladatelstvím v České republice. V roce 2010 získalo Arbor vitae v téže soutěži dvě první místa za knihy Libuše Niklová a SIAL, dalších 8 titulů bylo nominováno, kniha Alžběty Skálové Pampe a Šinka získala cenu Magnesia litera za nejlepší dětskou knihu roku 2010. Publikace Libuše Niklová byla oceněna bronzovou medailí v soutěži Nejkrásnější knihy světa. V roce 2011 bylo Nakladatelství Arbor vitae historicky nejúspěšnějším nakladatelstvím, v rámci jednoho roku získalo 7 cen v soutěži Nejkrásnější kniha roku, dalších 5 titulů bylo nominováno, kniha a monografie Jakub Špaňhel získala cenu za polygrafii, 1. a 2. cenu v soutěži Gloria musaealis, kniha Andy Warhol a Československo získala první místo v soutěži Nejkrásnější kniha Slovenska, kniha Hany Rousové a kol. získala prestižní Cenu F. X. Šaldy, kniha Loutka o moderna Zlatou stuhu v soutěži o nekrásnější dětskou knihu. V roce 2012 bylo nakladatelství Arbor vitae se čtyřmi oceněnými knihami a dvěma nominacemi opět nejúspěšnějším nakladatelstvím v soutěži Nejkrásnější kniha roku, získalo i 1. a 3. cenu a mimořádné uznání v prestižní soutěži Gloria musaealis. Arbor vitae uspořádalo nebo se podílelo na desítkách výstav, např. výstavě Evy a Jana Švankmajerových *Jídlo* na Pražském hradě; sérii výstav Františka Skály; vydalo například knižní tituly *Neklidem k Bohu / Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914*; *Růžová zahrádka / Rukopisné modlitební knížky 18. a 19. století (sbírka Jana Poše)*; SIAL; *Eva Kmentová*; *V barvách chorobných / Idea dekadence v českém umění 1880–1914*; *Sváry zrění / Fazety modernity na přelomu 19. a 20. století*; *Artěl / Umění pro všední den 1908–1935*; *200 dm³ dechu, Hračky Libuše Niklové*; *Šumava / Alfred Kubin / Josef Váchal*; *František Pacík*; *Jan Autengruber*; *Bruselský sen – Expo 58 / Československá účast na Světové výstavě Expo 58 v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*; *Karel Teige a typografie*; *Roky ve dnech / České umění 1945–1957*; *Decadence Now*; *Konec avantgardy? Od mnichovské dohody ke komunistickému převratu*; *Bohuslav Reynek*; *Jan Švankmajer – Mezi filmem a volnou tvorbou*; *Václav Boštik (1913–2005)*; *Zdeněk Dvořák, sochař abstrakcionista*; *Mladí lvi v kleci. Umělecké skupiny německy hovořících výtvarníků v Československu 20. a 30. let 20. století...*
www.arborvitae.eu

Za více než 20 let existence Arbor vitae jsem vydal na 300 knih. Nikdy jsem k vydávání nepřistupoval mechanicky, na všech titulech jsem se podílel, často jsem inicioval jejich vznik, podílel se na jejich koncepci, grafické úpravě, editorství, redakci, produkci. Můj život osobní i profesní je od Arbor vitae neoddelitelný.